

УДК 338.48:379.8

JEL classification: Z32, L83

[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-10\(27\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-10(27))

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ДОЗВІЛЛЯ» ТА «ІВЕНТ» У КОНТЕКСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

РАДІОНОВА Ольга

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
<https://orcid.org/0000-0003-0570-3648>

ПИСАРЕВА Ірина

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
<https://orcid.org/0000-0003-1433-9104>

СИЧОВ Владислав

здобувач освіти кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

У роботі досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення понять «дозвілля» та «івент» у контексті туристичної та рекреаційної діяльності. Проаналізовано концепції провідних науковців, зокрема Т. Парсонса, Й. Гейзінга, З. Фрейда, які розкривають соціальну, культурну та психологічну природу дозвілля. Зазначено, що дозвілля є важливим компонентом розвитку особистості, формування культурного середовища та інтеграції індивіда в суспільство. Особливу увагу приділено івент-менеджменту як чиннику активізації туристичних потоків та формуванню позитивного іміджу територій. Акцентовано на значенні подієвих практик як інноваційного інструменту управління у сфері туризму. Узагальнено теоретичні підходи до класифікації івентів і перспектив їх застосування в рекреаційній сфері. Дослідження сприяє глибшому розумінню ролі івенту та дозвілля в сучасних соціокультурних процесах.

Ключові слова: дозвілля, івент, туризм, рекреація, івент-менеджмент, події, культурні практики, туристичний простір.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO DEFINING THE CATEGORIES OF «LEISURE» AND «EVENT» IN THE CONTEXT OF TOURIST AND RECREATIONAL ACTIVITIES

RADIONOVA Olha, PYSAREVA Iryna, SYCHOV Vladyslav

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The article explores theoretical and methodological approaches to the concepts of “leisure” and “event” within the broader framework of tourism and recreational activities. The study presents an in-depth analysis of classical and contemporary theories from renowned scholars such as T. Parsons, J. Huizinga, and S. Freud. These concepts are investigated through sociological, psychological, and cultural lenses, allowing for a multidimensional understanding of leisure as a form of human activity. Leisure is defined not merely as time free from work or obligations, but as a vital sociocultural phenomenon that facilitates personal growth, the development of identity, socialization, and cultural enrichment. Furthermore, the article examines the evolution of event studies as a separate scientific field and emphasizes the growing importance of event management in tourism and recreational planning. Events are conceptualized as both planned activities and socio-cultural catalysts that have the potential to attract tourists, stimulate local economies, and foster civic pride. Particular emphasis is placed on the role of events in territorial branding and in shaping a region’s touristic appeal. The research also highlights the synergistic relationship between leisure and events as complementary domains that together enhance the quality and diversity of tourist experiences. By classifying various types of events—cultural, entertainment, business, and recreational—the study offers a systematic approach to understanding their potential in achieving sustainable tourism goals. The article concludes that a deep theoretical understanding of leisure and events contributes significantly to effective strategic planning and policy-making in the tourism and recreation sectors. Overall, the work contributes to the broader discourse on how leisure and events function as dynamic instruments in contemporary sociocultural transformation processes, particularly in the context of global tourism trends.

Keywords: leisure, event, tourism, recreation, event management, events, cultural practices, tourist space.

Стаття надійшла до редакції / Received 07.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 04.05.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації соціокультурного середовища зростає значення організованих форм дозвілля та івент діяльності як ключових складників туристично-рекреаційної сфери. Активізація внутрішнього і міжнародного туризму, а також зростаюча потреба населення у якісному, змістовному

відпочинку зумовлюють необхідність комплексного вивчення категорій «дозвілля» та «івент». Івент туризм виступає ефективним інструментом економічного розвитку регіонів і популяризації культурної спадщини, водночас сприяючи формуванню унікального туристичного продукту. Інноваційні тенденції, цифровізація заходів, а також постпандемічні зміни в рекреаційних практиках вимагають наукового переосмислення ролі дозвілля та івент-менеджменту в структурі туристичної діяльності.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі проблема визначення понять «дозвілля» та «івент» розглядається з різних позицій, зокрема філософської, соціологічної, культурологічної, психологічної та педагогічної. Основні положення функціонування соціальних систем і ролі культури в них висвітлюються у працях Т. Парсонс [1], де дозвілля розглядається як один із механізмів стабілізації та інтеграції суспільства. У руслі символічної інтерпретації культури Й. Гейзінга [2] вводить поняття «Homo Ludens», як людини, що творить культуру через гру – цим самим визначаючи ігровий (дозвільний) вимір як фундаментальний для розвитку цивілізації. З. Фрейд [3] у своєму психоаналітичному підході торкається ролі колективної поведінки та масових подій, що тісно перетинається з сучасними інтерпретаціями івенту як соціально-психологічного феномена. Т. Веблен [5] виводить поняття «дозвільного класу», що споживає культурні події як демонстрацію статусу, що актуалізує питання культурного капіталу у сфері дозвілля. Значний внесок у формування концепції «користі від дозвілля» зробили Б. Драйвер, П. Дж. Браун, Г. Петерсон [4], які систематизували позитивні ефекти дозвільної активності на особистість, здоров'я та соціальну взаємодію. Основні підходи до вивчення івентів репрезентовані у працях Д. Гетца [6], де систематизовано теоретичні та методологічні засади івент-досліджень, а також у Г. Річардса [7], який розглядає події як рушії міської та культурної трансформації. В роботі О. Радіонові [8], визначаються технології організації івент-заходів. В публікаціях Дж. Боуена [9], розкривається економічний аспект івент діяльності. Однак більшість наукових підходів розглядає ці категорії без належної уваги до їх застосування у туристично-рекреаційній сфері. Це обумовлює необхідність комплексного теоретико-методологічного аналізу понять «дозвілля» та «івент» як складових сучасного культурного середовища та ресурсів розвитку туристичного простору.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є здійснення теоретико-методологічного аналізу наукових підходів до визначення категорій «дозвілля» та «івент» у контексті їх застосування в туристично-рекреаційній діяльності, а також обґрунтування значення цих понять для розвитку сучасних форм дозвільної активності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дозвілля та івент є важливими складовими сучасного суспільного життя, які впливають на соціальну активність, економіку, культуру та особистий розвиток людей. У науковій літературі ці категорії мають різні підходи до визначення, що зумовлено їхньою багатогранністю та міждисциплінарним характером [1].

Категорія дозвілля є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін, зокрема соціології, культурології, психології, економіки та менеджменту. Дозвілля визначають як сукупність видів діяльності, які людина здійснює у вільний від роботи та обов'язків час для відпочинку, розваг, саморозвитку або спілкування. Це поняття охоплює широкий спектр активностей, які можуть включати як пасивний відпочинок, так і активні форми дозвілля. Відпочинок, хобі, заняття спортом, спілкування з друзями, участь у культурних заходах, читання книг, подорожі – усе це є складовими дозвілля. Історично дозвілля розглядалося як привілей певних соціальних груп, особливо аристократії, однак у сучасному суспільстві воно стало доступним для широких верств населення. У другій половині XX століття розвиток індустрії дозвілля набув значного розмаху, що пов'язано з ростом економічного добробуту, скороченням робочого часу та розвитком технологій [1].

Дозвілля відіграє важливу роль у житті людини, оскільки воно сприяє гармонійному розвитку особистості, дозволяє відновлювати фізичні та психоемоційні ресурси, забезпечує соціальну взаємодію та реалізацію індивідуальних інтересів. У соціальному вимірі дозвілля є невід'ємним елементом культурного та громадського життя, що формує традиції, спільноти та ідентичність. Воно також має економічний аспект, адже індустрія дозвілля є однією з ключових галузей сучасної економіки, що включає туризм, розважальні заходи, спортивну індустрію, кіноіндустрію, ресторанний бізнес тощо.

Дозвілля визначають як сукупність видів діяльності, які людина здійснює у вільний від роботи та обов'язків час для відпочинку, розваг, саморозвитку або спілкування (Лінгвіст та історик-філолог Думазед'є Ж., 1967) [3].

Розглянемо основні наукові підходи до визначення поняття «дозвілля»:

- Соціологічний підхід (соціолог Парсонс Т., 1951, 1966) – дозвілля розглядається як форма соціальної активності, що сприяє інтеграції індивідів у суспільство через спільні цінності, традиції та культурні практики. [1, 11]

- Культурологічний підхід (філософ історик Гейзінга Й., 1938) – акцент робиться на розважальній та естетичній функції дозвілля. Його розглядають як сферу творчості та гри, що відображає культурний рівень суспільства [2].

- Психологічний підхід (психолог та невролог Фрейд З., 1920) – дозвілля як спосіб зняття стресу та відновлення психоемоційного стану людини [3].

Дозвілля як психологічний стан людини розглядається крізь емоційне сприйняття людиною дозвіллевих занять. Згідно з цією концепцією, дозвіллевими вважаються лише ті види діяльності, що сприймаються людиною позитивно. Послідовними прибічниками психологічної моделі дозвілля є Драйвер Б. та Неулінгер Дж. Дозвілля, на їх думку, є істотною складовою емоційної сфери життя [4].

- Економічний підхід (економіст, соціолог, публіцист Веблен Т., 1899) – дозвілля є маркером соціального статусу, оскільки люди з вищими доходами можуть дозволити собі більш різноманітні та витратні форми відпочинку [5].

Івент (подія) є категорією, що охоплює організовані заходи, які мають спеціальну мету, програму та певну аудиторію. Івент – це завжди запланована дія, яка може мати різну тематику, масштаби та цільову аудиторію. Він може бути спрямований на розваги, навчання, культурний обмін, соціальну взаємодію або професійний розвиток. Події поділяються на масові, корпоративні, культурні, спортивні, освітні, громадські, політичні та багато інших. Організація івентів вимагає ретельного планування, логістики, маркетингового супроводу та оцінки ефективності [5, 8].

Івент є потужним інструментом соціальної комунікації. Він сприяє налагодженню контактів, зміцненню відносин між людьми, обміну знаннями та культурним досвідом. З економічної точки зору індустрія івентів відіграє значну роль у розвитку регіонів, створенні робочих місць та залученні інвестицій. Великі міжнародні фестивалі, конференції та спортивні події стають центрами економічної активності, оскільки сприяють розвитку туризму, готельно-ресторанного бізнесу та інфраструктури міст.

З психологічної точки зору івенти мають великий вплив на емоційний стан людини. Вони створюють незабутні враження, підвищують рівень задоволеності життям, сприяють формуванню позитивних емоцій та соціальних зв'язків. Участь у подіях дозволяє людині отримати новий досвід, розширити свій кругозір та знайти однодумців. В наш час дуже популярними є івент-менеджмент [6].

Наукові дослідження івент-менеджменту виділяють різні підходи до його трактування:

Менеджерський підхід (міжнародний вчений в області туризму Гетц Д., 2005) – івент визначається як інструмент управління у сфері маркетингу, туризму та культури, що сприяє залученню аудиторії, формуванню іміджу та підвищенню прибутковості підприємств [6].

Культурний підхід (відомий дослідник в галузі культурного туризму Річардс Г., 2010) – івенти розглядаються як культурні явища, що сприяють розвитку місцевих традицій, зміцненню соціальних зв'язків та міжкультурній комунікації [7].

Психологічний підхід (педагог, артист Михайло Поплавський, 2020) – події є важливими для формування емоційного досвіду людини, оскільки вони сприяють отриманню яскравих вражень, що запам'ятовуються надовго [10].

Економічний підхід (відомий дослідник у сфері маркетингу гостинності та туризму Боуен Дж., 2015) – івенти як потужний інструмент економічного розвитку регіонів, що сприяє розвитку туризму, підвищенню зайнятості та зростанню доходів [9].

Історично події відігравали важливу роль у суспільному житті, починаючи з ритуальних святкувань, карнавалів та ярмарків у середньовіччі, закінчуючи сучасними масштабними фестивалями, спортивними чемпіонатами та міжнародними конференціями. З розвитком технологій івенти набули нових форм – з'явилися онлайн-заходи, вебінари, віртуальні виставки та гібридні формати, що дозволяють поєднувати офлайн- та онлайн-активності.

Дозвілля та івенти мають тісний взаємозв'язок, оскільки багато подій організовуються саме для проведення вільного часу, задоволення культурних, соціальних чи розважальних потреб. Однак між цими категоріями існують суттєві відмінності, які полягають у рівні організації, структурованості та цільовій спрямованості [8].

По-перше, дозвілля є ширшим поняттям, яке охоплює будь-яку діяльність, що здійснюється у вільний час для відпочинку, самореалізації або соціальної взаємодії. Це може бути як активна діяльність (заняття спортом, подорожі, участь у культурних заходах), так і пасивна (перегляд фільмів, читання книг, медитація). Дозвілля зазвичай не передбачає чітко визначеного плану, формальної організації або обов'язкової участі у визначеній події.

Івенти, навпаки, є структурованими та організованими заходами, що мають певну програму, цілі та аудиторію. Вони проводяться у конкретний час і місце, часто передбачають спеціальну підготовку, логістичне забезпечення та маркетинговий супровід. Івенти можуть мати розважальну, освітню, культурну або професійну спрямованість. Наприклад, концерти, виставки, бізнес-форуми, фестивалі, спортивні змагання та конференції є яскравими прикладами івентів, які водночас можуть бути частиною дозвілля відвідувачів.

По-друге, у структурі дозвілля людина є головним суб'єктом, що самостійно обирає, як використовувати свій вільний час. У випадку івентів ключову роль відіграють організатори, які формують

програму, залучають учасників та забезпечують реалізацію заходу. Таким чином, дозвілля є гнучкою, індивідуальною активністю, тоді як івенти мають чітко визначену мету, формат і аудиторію.

Також важливо враховувати, що івенти можуть виступати як частина дозвілля, але не всі дозвільні активності є івентами. Наприклад, відвідування кінотеатру може бути частиною особистого дозвілля, тоді як міжнародний кінофестиваль є масштабним івентом, організованим з певною метою, сценарієм та учасниками [8].

Крім того, у психологічному аспекті дозвілля часто розглядається як засіб відновлення внутрішньої рівноваги та зниження стресу. Івенти ж мають більший акцент на соціальній взаємодії, створенні нових зв'язків, отриманні досвіду та емоційних вражень. Учасники івентів можуть отримувати не лише задоволення, але й певні знання, професійний розвиток або культурний обмін.

З економічної точки зору дозвілля є важливим чинником розвитку індустрії туризму, розваг та культурної сфери. Івенти ж часто мають комерційний або соціальний характер, залучаючи спонсорів, партнерів та інвесторів. Наприклад, великі спортивні події чи музичні фестивалі стимулюють економічну активність регіону, залучаючи туристів та розвиваючи інфраструктуру.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений теоретико-методологічний аналіз засвідчив, що категорії «дозвілля» та «івент» є складними й багатовимірними поняттями, які потребують міждисциплінарного підходу до вивчення. У науковому дискурсі дозвілля розглядається не лише як вільний від праці час, а як ціннісний простір для особистісного розвитку, самореалізації та відновлення ресурсів. Категорія «івент», у свою чергу, дедалі частіше позиціонується як інструмент емоційної взаємодії з аудиторією та як інноваційна форма організації дозвілля.

У контексті туристично-рекреаційної діяльності ці категорії набувають прикладного значення, оскільки саме івент практики та організовані дозвіллі заходи формують привабливість туристичного продукту, сприяють розвитку локальних громад та зростанню економічного потенціалу регіонів. Методологічне осмислення цих понять дозволяє створити наукове підґрунтя для удосконалення практик і стратегій у сфері туризму, з урахуванням новітніх соціокультурних викликів та тенденцій.

Література

1. Parsons T. Social Systems and Evolution. – New York: Free Press, 1951. p 27–34.
2. Huizinga J. Homo Ludens: a study of the play-element in culture. – Amsterdam, 1938. p. 12–16.
3. Фрейд З. Масова психологія та аналіз Я / З. Фрейд ; пер. з нім. – Київ : Основи, 2000. – 128 с.
4. Driver B. L., Brown P. J., Peterson G. L. Eds. Benefits of Leisure. – State College, PA : Venture Publishing, 1991. 483 p.
5. Веблен Т. Теорія дозвільного класу.; пер. з англ. – Київ : Основи, 2004. 288 с.
6. Getz D. Event studies: theory, research and policy for planned events. – London : Routledge, 2005. – p. 44–49.
7. Richards G. Eventful cities: cultural management and urban regeneration. – London : Routledge, 2010. p. 21–38.
8. Радіонова О. М. Івент-технології : навч. посібник. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 168 с.
9. Bowen J. L. Event economics: understanding the impact of festivals and special events. Wallingford: CABI Publishing, 2015. 208 p.
10. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-20509> (дата звернення: 15.03.2025).
11. Parsons T. The Concept of Society: The Components and Their Interrelations. In: T.Parsons. Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1966. p. 5 - 29.

References

1. Parsons, T. (1951). Social Systems and Evolution. New York: Free Press, pp. 27–34.
2. Huizinga, J. (1938). Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture. Amsterdam.
3. Freud, Z. (2000). Masova psykholohiia ta analiz Ya (Z nim. perekl.). Kyiv: Osnovy.
4. Driver, B. L., Brown, P. J., & Peterson, G. L. (1991). Benefits of Leisure. State College, PA: Venture Publishing.
5. Veblen, T. (2004). Teoriia dozvilnoho klasu (Z anh. perekl.). Kyiv: Osnovy.
6. Getz, D. (2005). Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events. London: Routledge, pp. 44–49.
7. Richards, G. (2010). Eventful Cities: Cultural Management and Urban Regeneration. London: Routledge, pp. 21–38.
8. Radionova, O. M. (2021). Ivent-tekhnohii: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova.
9. Bowen, J. L. (2015). Event Economics: Understanding the Impact of Festivals and Special Events. Wallingford: CABI Publishing.
10. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. (n.d.). Ivent. Retrieved March 15, 2025, from <https://esu.com.ua/article-20509>
11. Parsons, T. (1966). The Concept of Society: The Components and Their Interrelations. In T. Parsons (Ed.), Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives (pp. 5–29). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.